

Konstnären som vände kameran mot själen

Berättelse

En barndom i skuggan av kyrkan

Ingmar Bergman föddes den 14 juli 1918 i Uppsala. Hans far var präst, och hemmet styrdes av sträng disciplin och tydliga regler om vad som var rätt och fel. Som barn upplevde Ingmar ofta rädsla och ensamhet, känslor som han aldrig riktigt lämnade bakom sig. Tvärtom blev de råmaterial för hans konst. Redan som åttaåring slutade han tro på Gud, men de stora frågorna om skuld, död och mening släppte aldrig sitt grepp om honom. Att förstå Bergman kräver följaktligen att man förstår denna spänning mellan tvivel och en längtan efter svar.

Vägen till scenen och filmen

Tidigt fängslades Ingmar av teaterns och filmens magi. En enkel filmprojektor öppnade en hel värld, och därefter fanns det egentligen aldrig något annat yrke som lockade. Hans talang visade sig snabbt: vid bara 26 års ålder utsågs han till chef för stadsteatern i Helsingborg, vilket gjorde honom till en av Europas yngsta teaterchefer. Under sitt liv skulle han regissera fler än 170 teaterpjäser och dessutom leda Dramaten i Stockholm. Teatern och filmen var för honom två sidor av samma sak, å ena sidan det levande mötet med publiken, å andra sidan kamerans förmåga att komma nära det mänskliga ansiktet.

Filmer om människans inre

På 1950-talet nådde Bergman en internationell publik. I *Det sjunde inseglet* (1957) spelar en riddare schack med Döden, en scen som har blivit en av filmhistoriens mest kända bilder. Samma år kom *Smultronstället*, där en åldrad man ser tillbaka på sitt liv med både ånger och försoning. Senare följde verk som *Persona* (1966) och *Fanny och Alexander* (1982). Bergmans filmer innehöll sällan yttre spänning. Däremot riktade de blicken inåt, mot kärlek och svek, tro och tvivel, ensamhet och död. Detta innebär att åskådaren ofta tvingas tolka tystnaden och ansiktena snarare än att få allt förklarat.

Mycket av detta skapade han på den karga ön Fårö nära Gotland, där landskapet speglade filmernas allvar och där han också valde att bo. Han omgav sig med en fast grupp skådespelare, däribland Max von Sydow och Liv Ullmann, vilket gav arbetet en sällsynt närhet och tillit.

Ett stormigt liv och ett bestående arv

Bergmans privatliv var lika dramatiskt som hans filmer. Han gifte sig fem gånger och fick nio barn, och flera av dem blev själva konstnärer. År 1976 anklagades han för skattebrott. Trots att anklagelserna senare lades ner var kränkningen så djup att han under flera år gick i självvald exil och arbetade i Tyskland.

Ingmar Bergman dog den 30 juli 2007 på sitt älskade Fårö, 89 år gammal. Hans betydelse går knappast att överskatta. Genom att våga visa människan i hennes mest sårbara stunder skapade han

ett verk som fortfarande studeras och visas över hela världen. Kanske är det just därför hans filmer lever vidare: de ställer de frågor som vi alla bär på men sällan vågar säga högt.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
disciplin	ordning och stränga regler
råmaterial	det man bygger något av; grunden för något
skuld	känslan av att ha gjort något fel
längtan	en stark önskan efter något
fängslades	blev mycket intresserad och fångad av något
utsågs	blev vald till något
försoning	att göra fred med något eller någon, även med sig själv
svek	Det kändes som ett stort svek när han bröt löftet.
tolka	förstå och förklara betydelsen av något
karg	naken och hård natur, med lite växter
självvald exil	att själv välja att flytta från sitt land
överskatta	tro att något är större eller viktigare än det är

Läsförståelsefrågor

1. Hur beskriver texten hemmet där Ingmar växte upp?
 1. Fritt och utan regler
 2. Präglat av sträng disciplin
 3. Fattigt men glatt
2. Vad menas med att barndomens känslor blev "råmaterialet för hans konst"?
 1. Han glömde sin barndom helt
 2. Han använde sina känslor när han skapade konst
 3. Han målade tavlor av sitt hem
3. Vilken bild från *Det sjunde inseglet* har blivit särskilt känd?
 1. En man spelar schack med Döden
 2. En familj firar jul
 3. Två soldater slåss
4. Hur skiljer sig Bergmans filmer från vanliga actionfilmer enligt texten?
 1. De är mycket längre
 2. De riktar blicken inåt mot människans känslor
 3. De utspelar sig i framtiden
5. Varför valde Bergman att arbeta med samma skådespelare ofta?
 1. Det var billigare
 2. Det gav arbetet närhet och tillit
 3. Han kände inga andra skådespelare
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Bergman slutade tro på Gud redan som barn.
 2. Bergman blev teaterchef först när han var gammal.
 3. Flera av Bergmans barn blev också konstnärer.
 4. Bergman vann en Oscar för *Fanny och Alexander*.
7. Förklara med egna ord vad som hände med Bergman år 1976 och hur det påverkade honom.
8. Texten säger att Bergmans filmer tvingar åskådaren att "tolka tystnaden och ansiktena". Vad betyder det? Förklara.
9. Hur visar texten att Fårö var viktig för Bergman? Ge minst två exempel.
10. På vilket sätt hängde Bergmans barndom ihop med de ämnen han tog upp i sina filmer? Svara med egna ord.

11. Texten avslutar med att hans filmer “ställer de frågor som vi alla bär på men sällan vågar säga högt”. Vilka frågor tror du att texten syftar på? (Inferens – motivera.)
12. Varför tror du att Bergmans filmer fortfarande visas och studeras, trots att de ofta är allvarliga och svåra? (Inferens – motivera ditt svar.)

Diskussionsfrågor

- Bergman gjorde konst av sina svåraste känslor. Tror du att det är möjligt att skapa stark konst utan att ha upplevt motgångar? Motivera.
- Texten säger att Bergmans filmer ställer frågor vi sällan vågar säga högt. Varför är vissa ämnen svåra att prata om, tror du?
- Bergman valde tystnad och ansikten framför ord. När säger en blick mer än ord i ditt eget liv?
- Är det viktigt att känna till en konstnärs liv för att förstå hans eller hennes verk? Diskutera.
- **Skriv (5–6 meningar):** Beskriv ett konstverk, en film eller en bok som fick dig att tänka på en svår livsfråga. Vad handlade det om, och vilka tankar väckte det hos dig?